

RISSARASET

GREDA SOM FORSVANT

AUDHILD BRØDRESKIFT

RISSARASET

GREDA SOM FORSVANT

AUDHILD BRØDRESKIFT

Maleri av P. Leth-Olsen.

Bildet nederst til venstre er i familien Fagervolds eie. De andre tre maleriene er i familien Fossans eie.

Til venstre: Porselensmaleri av Elsa Fossan Fagervold. Midten: Maleri av Anders Halten. Til høyre: Maleri av Anders Halten.

til bruk. Tomta til skolen var fradelt Fossan, og den lokale læreren hadde allerede etablert seg like i nærheten.

Etter at Fissa skole åpnet, ble den store stua på Fossan kun brukt ved mer høytidelige anledninger. Det ble bare tent opp der inne i jula, hvis familien skulle ha store selskaper, og når Emilie hadde møter i Indremisjonsforeningen. For at stua skulle bli gjennomvarm til julekvelden, måtte de tenne opp et par dager før julaften. Elsa forteller: «Når vi hadde fyrt opp og hadde fått det godt og varmt til jul, og etter at nissen hadde vært der, så 'svisj' fór vi over gangen og inn i dagligstua. Vi trivdes ikke så godt i finstua. Jeg vet ikke hvorfor. Jeg tror bare den mangla den 'kosen'. I stua sto det en kjempestor, rund koksovn i jern med 'krone' på toppen. Den var far så glad vi ble kvitt at han tok den med oppi 'Gjeilen' og hogde den i stykker. I stedet fikk han tak i en flisbelagt, brun kamin som var så moderne på den tida. Møblene i finstua hadde han laget selv, både spisebord og -stoler, lysekrona og to skap. Han var ganske hendt.»

«Byfolket»

Storesøsteren Anne og resten av «byfolket» kom nesten hver helg, og alltid til jul. Heldigvis hadde de et stort, langt kjøkkenbord på Fossan som kunne romme alle. Inger og Emilie ordnet med maten, og hadde mye å gjøre på kjøkkenet med fulle bordsetninger flere ganger om dagen. «Jeg husker det som veldig artig», smiler Knut Georg, «selv om det sikkert kunne fortone seg litt mer slitsomt både for mor og bestemor. En ting var derimot dørgende kjedelig: Søndag – etter at vi hadde spist middag, og det var klokka 12, da var det fryktelig kjedelig. Da gikk de og la seg alle steder. Da var det bare vi ungene som var oppe, og det skjedde ingen ting. Det var dødtid!»

Björg Fossan Bjerve forteller: «I helgene kom byfolket utover. Mor og bestemor sto med trau og banka kjøtt og steika kjøttkaker. Det kunne være mange til bords på en søndag. Mamma og bestemor gikk på samme kjøkken i alle år uten at det ble noe krangel. Det er godt gjort!»

Maja-, Peggy- og Steffen-loftet

Kårfolket Emilie og Knut bodde i en egen leilighet på loftet, over finstua. Den besto av tre rom – kjøkken, stue og soverom. I tillegg hadde både Maja, Peggy og Emilies bror Steffen egne loft. Hver sommer, påske og jul

Rydningen i begynnelsen av august 1961. Odin Rønnings hus Lia ligger oppe ved skogkanten. Fire år senere skulle nevøen til Odin, Odd Arne Blomlie, kjøpe Lia da Odin flyttet inn i nybygd hus nede ved fjorden. Foran ser vi John Aaslund, som tar et fem-minutt i potetopptakinga for å se litt på flyet som går så lavt over grenda for å få gode flyfoto. Foto: Indre Fosen kommune

Rydningen (Rønningen 59/7)

Rydningen ble fradelt Fissøya (59/2) i 1893. Kjøperen var Anton Pedersen Ytterås (f. 1842). Han var sykkelig og sengeliggende. Anna Nyrø (f. 1891) kom som taus til gården i 1921. Hun arvet plassen etter Anton da han døde i 1930. På Rydningen vokste de fire yngste av Annas seks barn opp: Else, Jenny, Arne og Ole. Arne var formell eier fra 1935 til 1957, da broren Ole tok over. I 1970 kjøpte Arne bruket tilbake, og eide det sammen med sin egen eiendom Nylund på motsatt side av veien. Ole fortsatte å bo på Rydningen, og de to brødrene hadde et nært forhold.

Et naturlig samlingspunkt

Det var mange som hadde tilknytning til Rydningen. Fram til hun døde i 1972, var Anna Nyrø et naturlig samlingspunkt, både i slekta og i grenda. Johan, Audun og Oddvar Haugerø er barnebarn av Anna, og vokste opp på Stadsbygd. Johan forteller: «Vi brukte å kjøre til Rissa for å besøke bestemor hver søndag, og da kjørte vi lastebilen til pappa. De som ikke fikk plass i førerhuset, satt på lasteplattan bak. En som alltid var med, var bestemors bror, onkel Peder, som var skomaker. Vel fremme parkerte vi på jordet på andre siden av veien for huset, for det var ingen parkeringsplass på gården, og veien gjennom grenda gikk like foran stua.»

Den indre delen av Fissagrenda. Fra venstre: Rydningen, Lia, Nylund, Åslund med litjstu' og Stensli. Foto: Norrøna foto

dessuten søskenbarnet deres, Kari Koteng, som er på besøk denne helga. Faren og onkel Ole har tatt plass ved kjøkkenbordet og ser ut vinduet mot Rein, det er på tide med en kaffekopp.

Kl. 14.05

Paul og Trond kommer hjem etter befaringen på Fosen Mek., og Paul kjenner det kan være godt med en ettermiddagslur. Han legger seg på divanen på stua for å ta en liten strekk. På motsatt side av bygda, på Rokseth, begynner Arne Rokseth (64) å våkne etter sin. Han ser fram til at kona Marie og sønnen Svein skal komme hjem i løpet av ettermiddagen.

Foran speilet hjemme hos foreldrene tar Liv Darell et siste overblikk. Kjolen sitter som den skal, søstrene har ordnet håret slik at det ligger pent under hatten, og sminket henne akkurat passe. Hun er spent. Forventningsfull. Ikke det spor nervøs. Det er snart tid for å dra.

I Rein kirke reiser kistebærerne seg. Det er tid for å følge Erling Kvit-hyld ut og til hans siste hvilested på Rein kirkegård.

Kl. 14.10

Jorolf og Jon Eiliv har kommet ned til den store fyllingen ved sjøkanten. De går først ned på sørsida av jordhaugen. Svogerne diskuterer litt fram og tilbake ut ifra det Paul har sagt, og blir enige om en løsning på hvordan de skal spre massen lenger ut og til sidene. Karene snur, passerer fyllingen på østsida og stopper ved det nordvestre hjørnet. På veien går de forbi Arild, som allerede har begynt planeringen på oversida. Han har nettopp lagt et lass med jord på sida mot Botn, og snur maskinen rundt mot land-sida for å fylle grabben med masse på nytt.

Det er da det skjer. Plutselig forsvinner den ytterste halvdel av fyllingen rett ned foran øynene på Jorolf og Jon Eiliv. Vannet koker. Karene stusser, blir stående helt stille i noen sekunder. Begge forventer at massen skal legge seg opp litt lenger ute. Men det skjer ikke. Den forsvinner i Botn sammen med jorda og strandkanten. Tilbake står en raskant på omtrent seks meter som går rett ned i sjøen.

Raset strekker seg flere titalls meter sørvest mot grensa til Rokseth. Arild, som har snudd maskinen rundt med grabben full av jord, ser raskanten halvannen meter foran seg. Jon Eiliv springer mot Arild for å varsle, men han har på refleks snudd gravemaskinen tilbake igjen og begynt å kjøre opp mot fjøsbygningen. Til å begynne med kjører han ikke så raskt

– det er som om han ikke innser hvilken fare han er i – men når kraftlinja som går over gården begynner å vibrere, gir han ekstra gass. Arild stopper ikke før han er på sørsida av fjøset, oppe ved gårdsveien.

Jon Eiliv og Jorolf har kommet seg etter det første sjokket og handler raskt: Først må de redde familien og de verdifulle gravemaskinene! Jorolf hopper opp i sin egen maskin og kjører den på oversida av gårdsveien. Jon Eiliv springer inn i huset og varsler Oddny, Brit og ungene. Brit springer opp på loftet hvor yngstejenta ligger og sover. Gamle onkel Eilert i kåren den tar det hele med fatning, og begynner å gå opp gårdsveien.

Arild og Jorolf har kommet tilbake til tunet. Jorolf får familien sin inn i bilen, og begge gravemaskinførerne hiver seg bak rattet. Det knaker i høyspentledningene mens de rygger oppover – de tør ikke bruke verdifull tid på å snu. De rekker akkurat å komme seg opp gårdsveien før kraftlinja faller. Jon Eiliv står nede på tunet, ser at kraftlinja begynner å bevege seg, og bestemmer seg for å vente med å kjøre ut til den har nådd bakken. Han er redd det skal være strøm i linja, og at den kan treffe bilen. På tur opp gårdsveien stopper de og tar på onkel Eilert, som allerede har kommet et godt stykke av gårde. Klokka er 14.14.

Kl. 14.14

Mens evakueringen fra Fissoya pågår, har raset beveget seg stadig lenger sørvestover. Etter fire minutter har enda et stort slipp gjort rasgropa et par hundre meter lang og mellom 20 og 50 meter bred. Den nå 20 meter høye raskanten kan ses på lang avstand. Jon Eiliv og Jorolf kjører Oddny, Brit og ungene opp til naboene Sigbjørn og Aase Moen, som bor i en villa på fjellgrunn rett ovenfor Rokseth. Arild springer inn på gården til Arne Rokseth for å ringe Paul Pallin.

Arne Rokseth reiser seg fra divanen og kikker ut av vinduet akkurat idet høyspentledningen faller. Like etterpå banker det hardt på døra, og Arild Kvitland kommer inn – han forklarer kort situasjonen, og kan han få låne telefonen? Mens Arild prater med Paul, går Arne over til moren, Anna (90), i den andre enden av låna for å gi beskjed. Anna blir urolig og ringer barnebarnet Tove. «Det ryr nedenfor husa», forteller hun.

På Rein er gravfølget på vei ut av kirka. Før menigheten har kommet seg ut av kirkebygget, stopper plutselig orgelmusikken, og det blir mørkt inne i kirka. Noen i følget tenker at organisten, Norolv Rokseth, har det travelt i dag. De vet at det er bryllup i Rissa kirke senere på ettermiddagen. Andre i gravfølget hører at det smeller og legger merke til noen lysglimt på den andre sida av sjøen. Gravstedet ligger like sørøst for kirka, og på vei ned den lille bakken ned til graven ser den nytilsatte presten gravemaski-

Fissagrenda før raset.
Illustrasjon: IDS grafiske AS

Initialraset som startet ved sjøkanten nedenfor Fissoya.
Illustrasjon: IDS grafiske AS

”

«Ka e herre her?
Trean kjæm imot mæ,
å husan fêr ...?»
Onkel Ole svarer:
«No må du spreng,
for no kjæm
raset dæm spådd
da æ va liten!
Ta med dæ a
Anne-Elise
og dæm ainrjeran
å spreng!
Di må bynnj å spreng!»

Kari Koteng, 11 år,
våren 1978

Nylund og Rydningen

14-åringen Per Martin Ytterås sitter på trappa hjemme på Nylund og tar på seg skocnc. Han hører mamma Eldbjørg som vasker til hclga inn i huset, og småpraten til onkel Ole og faren Arne fra kjøkkenet. De yngste søsknene – Anne-Elise og Kristin – leker ute sammen med søskenbarnet Kari. Per Martin og broren Gylve er nettopp ferdige med å skifte til sommerdekk på bilen til storesøster Bjørg. De har holdt på nede ved den gamle garasjen til Odin.

Eldbjørg har rett som det er kikket ut av vinduet for å holde et øye med de minste. Nå ser hun at barna har kommet ut fra svogeren Ole Myrans hus på Rydningen. Hun legger merke til at de stopper og ser østover, følger blikket deres og oppdager leir- og vannmasser som står høyt til værs, og at skolen og de store trærne foran husene i Bjørklia blir borte. Ole og Arne har sett det samme, og Per Martin har nettopp reist seg og begynt å gå ned mot veien da brødrene kommer løpende ut av huset. Arne springer bort til mopeden, mens Ole følger etter Per Martin ned gårdsveien. Nede på veien kommer Jenny og Laila Aasan sykklende østfra. De roper til Ole at han må springe, for raset nærmer seg. Eldbjørg løper ut på trappa. Hun har ennå ikke helt forstått hva som er i ferd med å skje, men herfra kan hun se det gamle våningshuset til Ole Fissum – der Gurine Skarsaune leier – forsvinne i løse lufta. Nede på veien springer folk, og biler passerer i voldsom fart. En av dem slakker på farten og føreren roper at sønnen hennes må kjøre. Det er lensmannen. Gylve ser på henne, og hun snur seg kjapt, hekter bilnøklene av kroken innenfor døra med den ene hånda og tar med seg en støvel i den andre. Hun løper over til bilen, kaster nøklene over til Gylve og hopper inn foran. De kommer seg ned på veien, og like etter ser de Johan O. Fissum og Gunnar Langsæther komme løpende over jordene fra Rabben. Gylve bråbrems, og karene hiver seg inn i baksetet samtidig som bilen til lensmannen suser forbi. Da de kommer til Torvet, gjør Gylve det eneste han synes er fornuftig – han kjører opp Skaret der han vet de er på fjell. Endelig er de i sikkerhet.

Elleve år gamle Kari har vært inne hos onkel Ole sammen med Anne-Elise og Kristin. De gleder seg sånn til basaren, og går bare og venter på at de skal få dra bort til skolen senere på ettermiddagen. Hun går ut på veien mellom de to husene og venter på de andre. Det er da hun får øye på noen trær som kommer mot henne, langt unna, fra den sida hvor skolen ligger. Trær? Hun gnir seg i øynene. Snur seg rundt for å se etter de andre, for å få en bekreftelse på at det hun ser stemmer. Hun kikker bortover igjen, og oppdager at nabohuset sklir nedover borte i veien. Hun roper på onkel Ole, som kommer løpende ned fra Nylund: «Ka e herre her? Trean kjæm imot mæ, å husan fêr ...?» Onkel Ole svarer: «No må du spreng, for no kjæm raset dæm spådd da æ va liten! Ta med dæ a Anne-Elise og dæm ainrjeran å spreng! Di må bynnj å spreng!»

”

Vi hadde kommet
oss opp i fjellsida,
Halten-familien, far og
jeg, og da ser vi at huset
til Arne Ytterås segler
på grunnmurene nedover.
Rundt og rundt.
Ytterdøra er åpen,
og jeg ser rett inn
i gangen. Klærne henger
på knaggen sin,
helt som vanlig.

Knut Georg Fossan, 2008

Plutselig er alle der. Kari finner hånda til Per Martin, og de løper – løper så fort de bare kan. Vekk fra de skumle trærne og husene som bare faller. De snur seg, og ser at gårdene forsvinner – at trærne blir borte. De må bare springe – springe så fort som de aldri har gjort før. Lensmannen kjører forbi dem, og roper ut vinduet at de bare må fortsette. Per Martin kjenner den lille hånda i sin – Kari snubler litt, og han tar enda fastere grep, han er livredd for å miste henne. De andre har løpt fram til Trøen, hvor Arne Erdal og Bård også har stoppet for å varsle. Per Martin og Kari kommer etter dit, andpustne etter løpeturen. Faren til Per Martin, Arne, har berget seg på mopeden, og tar med seg Anne-Elise og Kristin opp Skaret. Onkel Ole får skyss samme vei med noen naboer som evakuerer, mens Per Martin og Kari blir tatt med i lensmannens bil, som raskt kjører videre mot Rein.

Da Kjell Karlsen omsider stopper og snur seg, er både Fissa skole og Fossan forsvunnet i leirmassene. Med ny film i kameraet tar han igjen oppstilling. Gården til Guttorm Fossum har nettopp begynt å forflytte seg, og har allerede seilt på et jordflak i omtrent 100 meter da Kjell får kameraet opp i stilling. Han følger husene på Fossum der de seiler av gårde i 30–40 kilometer i timen på sin uunnagelige ferd mot vannet. Like før gården når Botn, glir den over Penningvollen som fremdeles holder stand. Han vender kameraet vestover. Rydningen og Nylund, husene til Arne Ytterås, er de neste som glir forbi. Kjell følger det grønmalte huset med linsa helt til det er ute i innsjøen.

Stensli

Øverst i en stige på østveggen står Håkon Rønning (63) og maler røde vindskier. Han er ferdig med vinduskarmene på kortveggen mot fjøset. Det er bare én meter igjen av vindskiene, så ligger det an til en liten kaffepause. Håkon står med ryggen mot fjøset og Botn. Han synes han hører noe i det fjerne. En slags buldring. En svak risting går gjennom stigen. Håkon stusser. Vaggar litt frem og tilbake i trinnene – kjenner at stigen står som den skal, og maler videre.

Like ved hodet hans går telefon- og strømkabel inn til huset, festet med hvite isolatorer i veggen. Håkon legger merke til at kablene begynner å dirre. Plutselig blir ledningene rasket ut av isolatorene og dratt østover i retning Botn. I samme øyeblikk registrerer han uvanlig mye aktivitet nede på veien – et fryktelig renn av biler og folk på veien østfra. En av bilene er lensmannens. Arne Erdal bråbrems og skriker: «Kom deg bort herfra med en eneste gang! Det raser!» Like etter kommer Gylve på Nylund kjørende i søsterens bil. Håkon vet godt at han ikke er gammel nok. Han snur seg i stigen og ser mot øst. Over fjøstaket er det noe som ligner skodde, men det er det eneste han ser. Fjøset står i veien for utsikten. Men buldringen han har hørt blir bare sterkere og sterkere.

Foto: Reidar Fure / VG

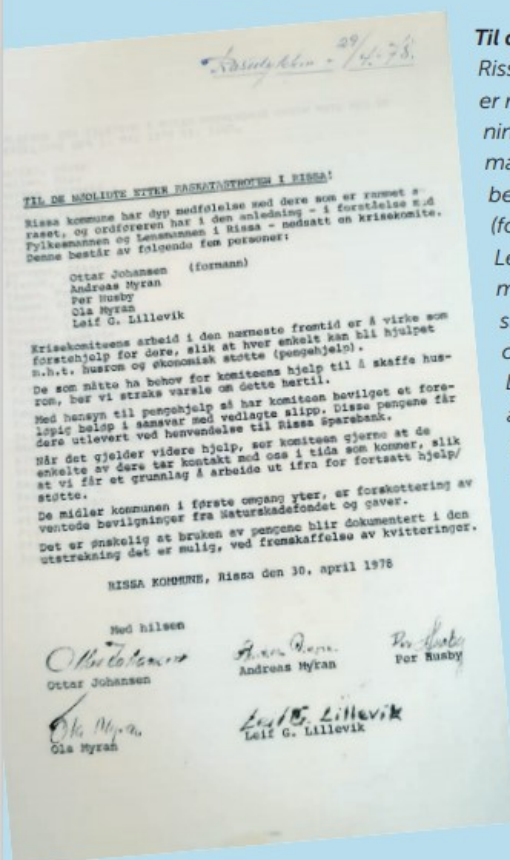
NRK

Nyhetsssendingene på NRK hadde fyldig dekning av Rissaraset.
Skjermbilder med tillatelse, NRK

Brevet fra Krisekomiteen

Søndag 30. april formulerte Krisekomiteen en skriftlig orientering til de rasrammede om arbeidet i komiteen, og hva de så for seg å kunne bidra med i tida framover. Brevet var signert for hånd av samtlige medlemmer, noe som i etterkant virker personlig, og gir leseren en følelse av at katastrofen har ført til en spesiell nærhet blant innbyggerne i lokalsamfunnet.

Til de nødlidte etter raskatastrofen i Rissa!

Rissa kommune har dyp medfølelse med dere som er rammet av raset, og ordføreren har i den anledning – i forståelse med Fylkesmannen og Lensmannen i Rissa – nedsatt en krisekomite. Denne består av følgende fem personer: Ottar Johansen (formann), Andreas Myran, Per Husby, Ola Myran, Leif G. Lillevik. Krisekomiteens arbeid i den nærmeste fremtid er å virke som førstehjelp for dere, slik at hver enkelt kan bli hjulpet m.h.t. husrom og økonomisk støtte (pengehjelp).

De som måtte ha behov for komiteens hjelp til å skaffe husrom, ber vi straks varsle om dette hertil. Med hensyn til pengehjelp så har komiteen bevilget et foreløpig beløp i samsvar med vedlagte slipp. Disse pengene får dere utlevert ved henvendelse til Rissa Sparebank.

Når det gjelder videre hjelp, ser komiteen gjerne at de enkelte av dere tar kontakt med oss i tida som kommer, slik at vi får et grunnlag å arbeide ut ifra for fortsatt hjelp/støtte. De midler kommunen i første omgang yter, er forskottering av ventede bevilgninger fra Naturskadefondet og gaver.

Det er ønsket at bruken av pengene blir dokumentert i den utstrekning det er mulig, ved fremskaffelse av kvitteringer. Rissa kommune, Rissa den 30. april 1978.

Med hilsen Ottar Johansen, Andreas Myran, Per Husby, Ola Myran, Leif G. Lillevik.

Brevet som de rasrammede mottok fra Krisekomiteen med informasjon om hva de kunne bidra med. (Kilde: Indre Fosen kommunes arkiv)

”

Vår oppgave var å finne praktiske løsninger. Vi skulle være en slagkraftig komité, og var avhengig av å reagere raskt. Stort sett tror jeg vi lyktes med det.

Leif G. Lillevik, medlem i Krisekomiteen

”

Jeg var med i formannskapet på den tida, og på grunn av at jeg også bodde i nærområdet til raset, fungerte jeg vel som et slags bindeledd mellom Krisekomiteen og politikerne. En annen faktor var nok at jeg var ansatt på ligningskontoret og i folkeregisteret, og slik sett var vant til å arbeide med personalsaker, noe det naturlig nok ville bli en del av i etterkant av raskatastrofen.

Andreas Myran, medlem i Krisekomiteen

”

Jeg synes vi fikk god hjelp av Krisekomiteen, ja, i det hele tatt gikk det greit å henvende seg til kommunen om det var noe. De strakk seg langt, og var i det hele tatt ikke interessert i å stikke kjepper i hjulene.

Audhild Fossan, 2005

Troen mangler også strøm og har flyttet sine dyr bort til en av Antons brødre som har et tomt fjøs. En annen bror stiller med husrom. Det frister ikke å komme tilbake til gården riktig ennå. Arne og Marie Rokseth bor hos datteren på Stadsbygd, men melkekyrne er ikke evakuert.

Arne og Eldbjørg Ytterås får denne kvelden tilbud fra Krisekomiteen om å flytte inn i distriktslegeboligen, som akkurat nå står tom. Arne takker ja på vegne av familien og broren Ole. Guttorm og Olga Fossum får også en telefon denne kvelden. Arbeidsgiveren til Guttorm, Fosen Mek., stiller et hus til disposisjon, slik at den lille familien skal slippe å bo hos venner.

Medlem i krisekomiteen, Andreas Myran, har i løpet av dagen vært hjemme i Reinsgrenda og hentet campingvogna si, som de får parkere på gårdsplassen oppe i Norøy. Broren Ola har også fått låne ei campingvogn av noen kjenninger i Trondheim. Han har tenkt å plassere den ved siden av Andreas sin vogn oppe i Norøy, men da de kommer fra Trondheim søndag kveld, får de tilbud om å flytte inn i den ledige sokkelleiligheten til kontorsjef Johansen og kona. Johansen er oppe i Norøy for å få under-

stått på, lekt på, jobba på og kjørt på, den var plutselig blitt flytende. Du står egentlig trygt når du står på bakken, men dette trygge ble plutselig forandra til gjørme, og kunne renne av gårde som en elv. Det var akkurat som en forbannelse – at jorda ble til en elv.

Den familien jeg snakket med – det som berørte meg mest, var den roen som de hadde. Det var såpass tidlig, at konsekvensene ikke hadde gått helt opp for dem. Det kom nok senere. Knut Georg hadde sine bekymringer. Den første reaksjonen var sjokket – 'alt er borte – det går jo ikke an. Det var jo her jeg skulle leve'. Han så gården forsvinne – traktoren forsvinne. Men det var også et snev av fascinasjon over naturfenomenet i seg selv, sammen med den tragedien at 'dette har ramma meg'.

Og så var det en annen ting som sto veldig tungt i folk, og det var at 'dette rammer OSS', ikke bare noen trær. Det er bygda som blir borte – arbeidslivet som tar slutt. Vi er like hjelpeløse. Og det var en panikk, men samtidig en trøst. 'Det gjelder oss alle'.

En annen ting var noe jeg hørte senere, at det var noen som gikk rundt med dårlig samvittighet – folk som ikke var blitt ramma. Som med en viss skam gikk ut på jordene og jobbet, og håpet at ingen så dem. En blanding av jublende glede og en skyldfølelse for at de var berga. Men jeg vet ikke hvor vanlig det var.»

Tomm Kristiansen har dekket katastrofer over store deler av verden, og reflekterer over hvordan folk håndterer livskriser på ulike måter:

«Noen sier at her skal jeg være, her skal jeg bygge – dette skal jeg få til – og FÅR det til. Mens andre sier at her er det utrygt å være – og begge har jo rett! Folk reagerer ulikt på slike ting. For enkelte som har sett livsverket sitt forsvinne, påvirker det dem på en slik måte at de får ikke til livene sine igjen etterpå. Det er som om noe har gått i stykker. De finner seg kanskje jobb et eller annet sted, men livsdrømmen stopper. Men de jeg snakket med har altså hatt 'kallet'. De har hatt den indre drivkraften som overskygger den destruksjonen som for enkelte går langt inn i hode og sinn.»

Etter Verdalsraset i 1893 var det mange eksempler på at det ikke skulle snakkes om det som hadde hendt. Det var for stort – for traumatiserende. Tomm trekker paralleller til Rissaraset nesten hundre år senere:

«Dette skjedde blant noe av det traueste vi har i Norge, og det er trønderske bønder. Og så kan man tenke at dette kan ikke trøndere få til – å snakke om raset. De er tause, innesluttete. Men sånn er det ikke nødvendigvis. Traustheten har kanskje ført til andre typer samtaler og refleksjoner. At samtalen er langsommere – tar flere år. Antydende mer enn å gå rett på sak. Hvordan lever dette i folkedypet som en hendelse for de involverte? Den største forskjellen i de to rasene er at Rissaraset skjedde på et tidspunkt hvor det ble enorm medieomtale. Rissaraset ble umulig å ikke snakke om eller tie i hjel.

Det var på grunn av konseptet som Vi Menn ville gå over til, at jeg var der i 1978. Men det ble ingen suksess, for de fleste leserne kjøpte bladet fordi det var slik det var, med spennende spionhistorier, jakt og fiske og en halvnaken modell på nest siste side. Og det hadde jo vi kutta ut, vi skulle jo bli seriøse, ikke sant. Men folk ville ikke lese tunge, reflekterte reportasjer. Da kjøpte de heller Aftenposten på lørdag og leste A-magasinet.

Jeg var inne i mitt andre år for Vi Menn da jeg var i Rissa, og begynte i NRK i 1979, hvor jeg har vært siden.

Jeg er personlig veldig fornøyd med denne reportasjen. Jeg veksler mellom å snakke med dem, og så kommer generelle beskrivelser, og så er det noen gode formuleringer også innimellom. Jeg vil rette en stor takk til Fossan-familien som tok seg tid til å snakke med meg. De hadde mye annet å gjøre, men tok seg altså tid til en reporter fra Vi Menn, og åpnet opp for å snakke litt dypere enn det som var vanlig.»

Stein Støa var reporter for ukebladet Hjemmet, da han som 26-åring fikk i oppdrag å lage en reportasje om Rissaraset. Han hadde begynt i bladet to år tidligere og hadde hele verden som arbeidsområde. Bare en liten uke etter raset tok han fly opp til Trondheim. På flyplassen ordnet han med leiebil og tok ferga over til Fosen.

«Jeg husker veldig godt hvor grepet jeg ble av det synet som møtte meg. Det var jo et ekstremt eksempel på naturens krefter. Herregud. Det var helt uvirkelig. Jeg traff tilfeldigvis en fyr som hadde tatt et 8 mm opp-tak av raset (*Kjell Karlsen, forf.anm.*), som vi satt og så på. Det er jo noen krefter der som er helt usannsynlige.

Det som sitter sterkest igjen i meg, er de folka jeg traff – Fossan-familien. Sinnsroen de hadde. 'OK, dette har skjedd. Nå må vi legge det bak oss og begynne på nytt'. Det var det som satt sterkest i meg – den stoiske roen. Det er en fantastisk egenskap å ha.

Jeg gikk rundt sammen med dem og lette etter eiendeler. Det var helt ubeskrivelig. Vi vassa rundt i sola og lette etter ting. Det som var viktig var å rote rundt i leira før den størkna, for da var det ikke mulig å finne noe mer. Allerede da var det begynt å tørke litt opp, men bare du trampa litt, så kom du ned i det bløte. Jeg kan aldri huske at jeg har vært så møkkete noen gang! Jeg hadde tatt med meg både gummistøvler og regnbukse, men det holdt jo ikke.

Jeg har vært med på veldig mye rart, men sett i ettertid var dette mitt første møte med Moder Natur på sitt verste. Det var også mektig å sitte på stedet og se filmen av hvordan det egentlig var da det skjedde. Da så du nesten hvordan ting var før, og etterpå hvordan hus og gårder lå knust rundt deg. Det var helt fantastisk. Virkelig. Jeg fikk med meg filmen nedover, slik at vi kunne bruke bilder fra den i artikkelen.

Tomm Kristiansen jobbet en kort periode i Vi Menn før han startet sin lange karriere i NRK. Der arbeidet han i flere år som Afrika-korrespondent før han gikk av med pensjon i 2020.
Foto: Privat

I arbeidet med denne boka har det ikke i noen sammenheng kommet fram kritikk mot gravearbeidet, eller mot noen av dem som var involvert i arbeidet, verken Jon Eiliv som grunneier, gravemaskinførerne Jorolf og Arild eller entreprenør Paul Pallin. Med den kunnskapen man hadde om marine leiravsetninger og skredfarlige områder på denne tida, var det umulig å vite at et så lite inngrep kunne føre til en katastrofe av slike dimensjoner. Det er i stedet stor forståelse for at det, i et område som i etterkant viste seg å være en tikkende bombe, uansett ville ha skjedd et ras før eller siden. Tilfeldighetene gjorde at det skjedde 29. april 1978. I den grad skyld i det hele tatt har vært tema, har det heller vært motsatt. At bygdefolket har satt seg selv inn i en lignende situasjon, og sagt at det like gjerne kunne ha vært hos dem.

Å leve med raset

Bygda måtte lære seg å leve med det som hadde skjedd. Akkurat det var nok lettere for dem som hadde litt distanse til det – de som ikke var direkte berørt. I lokalsamfunnet ble det etter hvert en del vandrehistorier knyttet til raset og det som hadde skjedd. De kunne handle om dramatiske redningsaksjoner i skjul for politivaktene like etter raset, ting som ble funnet, og andre pussige episoder som det etter hvert gikk an å trekke litt på smilebåndet av. En klassiker handler om journalisten fra by-sida som viste fram pressekortet sitt ved en veisperring kort tid etter raset, for politiet og forsvaret kom til stede. Den lokale vakten myste ned på kortet, satte blikket i journalisten og svarte kontant: «De' derre gjelds itj her, det!» Temaet var utdebattert. I typisk trøndersk stil tok galgenhumoren over, og slik ble det etter hvert mulig for de fleste å leve med det som hadde skjedd.

Men det var også de som ikke klarte å snakke om det. Familier hvor det var et ikke-tema. Folk flyttet, eller slet med å sove om de måtte overnatte i Rissa. I Rissa-samfunnet ble det også satt et sterkt søkelys på grunnforhold og ekstra grunnundersøkelser. Få, om noen, utbyggingsprosjekter har gått gjennom i Rissa uten at det har blitt foretatt grunnboringer eller andre grunnundersøkelser på forhånd. På landsbasis er Rissa også et av de stedene som er mest kartlagt, nettopp på grunn av Rissaraset og alle data man den gang samlet inn og senere har kunnet bruke som sammenligningsgrunnlag.

Rissaraset fremdeles aktuelt

Arne Erdal holdt i mange år foredrag om krisehåndtering på Politi- og Høgskolen og ble ofte brukt som en ressurs innen området. Erfaringene fra Rissaraset har blitt brukt i opplæringen innenfor mange ulike fagfelt, og gjør det til dels fortsatt. Entreprenører bruker Rissaraset som eksempel i gravemaskinopplæringen, forsikringsselskap har brukt katastrofen som eksempel når det dreier seg om forsikring etter natur-skader. Geologer og geoteknikere har raset i Rissa som pensum gjennom opplæringen. All kunnskap og kompetanse som Rissaraset førte til, har på ulike måter kommet storsamfunnet til nytte. Katastrofen var også en av flere større ulykker i løpet av få år som satte behovet for kriseberedskap på agendaen, og som bidro til å utvikle modellen for krisestab som Direktoratet for Samfunnssikkerhet og beredskap jobber etter i dag.

Mye av årsaken til at Rissaraset har blitt en internasjonalt kjent naturkatastrofe, er filmene Kjell Karlsen og Knut Arne Singstad tok opp under selve raset. På grunn av denne helt unike dokumentasjonen har mennesker fra hele verden fått direkte innblikk i hvordan et leirras arter seg, og det er hevdet at filmene har bidratt til større forståelse og mer forskning omkring kvikkleireproblematikk.

Etter raset her begynte vi å kartlegge skredfarlige områder. I dag foreligger det faresonekart for hele Trøndelag og Østlandet. Det har gitt oss kunnskap. Noe vi manglet i 1978. [...] [Kjell Karstens film] har gjort Rissaraset kjent over hele verden. Det er en helt unik dokumentasjon, og filmen blir brukt på universiteter og høyskoler verden over.

(Odd Gregersen fra NGI i forbindelse med 25-årsmarkeringen i 2003)

Bilder fra etableringen av minnesmerket i rasgropa våren 2003. Arbeidet ble utført av Pallin AS, nå drevet av Trond Pallin. Steinarbeidet ble utført av Fallmyr Stein & Hage. Daværende Rissa kommune, nå Indre Fosen kommune, bisto også aktivt i planlegging og gjennomføring. Som en del av minnesteedet ble det også plantet 19 bjørketrær, som skal symbolisere eiendommene som ble berørt.

Foto: Audhild Brødreskift